

T.N.Qori Niyoziy nomidagi O'zbekiston Pedagogika
fanlari ilmiy tadqiqot instituti

UZLUKSIZ TA'LIM

ILMIY-USLUBIY JURNAL

2022, № 1

DJURAYEV Risbay
Bosh muharrir

Jurnal 2001 yildan nashr qilina
boshlangan.

O'z MAAdan 2007 yil 3-yanvar-
da № 0101-tartib raqami bilan
qayta po'yxatdan o'tgan.

Jurnalda e'lon qilingan
maqolalardan iqtibos keltiril-
ganda «Uzluksiz ta'lim»
jurnalidan olinganligi ko'rsa-
tilishi lozim.

Tahrir hay'ati:

Sherzod SHERMATOV
Uzoqboy BEGIMQULOV
Nargiza RAXMANQULOVA
Xolboy IBRAGIMOV
Shavkat QURBONOV
Roxatoy SAFAROVA
Islom ZOKIROV
Dono G'ANIYEVA
Lobar QARAXANOVA
Dusmurod DJURAYEV
Baxodir Akbarov

Tahririyat manzili:

100027, Toshkent sh.,
Furqat ko'chasi,
174-uy.

O'zPFITI

Tel.: (71)-245-92-34

(93)-503-52-07

e-mail: uzluksiztalim_jurnal@mail.ru
liya_2305@mail.ru

TA'LIM MAZMUNI UZLUKSIZLIGI

- 3 **A.A.Ibragimov**
Ta'lim jarayonida kognitiv texnologiyalarni qo'llashning konseptual asoslari
- 9 **I.O.Tolipova**
Uzluksiz ta'lim jarayonida xalqaro pedagogik tadqiqotlarning kvalimetrik asoslari
- 14 **U.E.Raxmatov**
Biologiya yo'nalishida uzluksiz ta'lim sifati va ilm-fan natijadorligini oshirish borasidagi islohotlar
- 20 **Z.Dadaboyeva**
Iqtisodiy bilimlarni matematika fani bilan uzviyligini ta'minlash masalalari
- 23 **M.M.Axmedov**
Uzluksiz musiqa ta'limida pedagogik tizim tuzilmasi va xususiyatlari
- 28 **J.E.Usarov, S.A.Haydarova**
O'quvchilarda amaliy kompetentlikni shakllantirishning metodik jihatlarini
- 33 **P.X.Djuraev**
Педагогическое сопровождение одарённых детей образовательными учреждениями
- 38 **A.G.Madjuzga, D.D.Sharipova, A.B.Rybakov, H.A.Samolova, P.B.Sabekiya**
Философско-методологические основы здоровья здорового образа жизни в третьем тысячелетии
- 50 **A.X.Maxmudov**
Методологические аспекты цифровой педагогики в системе непрерывного образования
- 54 **B.P.Djuraeva**
Работа специалистов в дошкольных образовательных организациях в условиях инновационной среды
- 58 **C.A.Abidova**
Непрерывность и преемственность в системе школьного и высшего образования на примере предмета зоологии

UZLUKSIZ TA'LIM TIZIMIDA MEDIATA'LIM: MUAMMOLAR VA YECHIMLAR

- 62 **M.N.Ibodova**
Biologiyadan laboratoriya mashg'ulotlarida talabalarning mustaqil ishlarini tashkil etishda axborot resurslardan foydalanish metodikasi

MA'NAVIY TARBIYA

- 66 **E.Y.Ro'zimatov**
O'quvchi-talabalarda vatanparvarlik hissini shakllantirishda ma'naviy merosning o'rni
- 70 **A.A.Abdugapparov**
Ta'lim tizimida musiqa pedagogikasining hozirgi muammolari
- 75 **H.M.Turayeva**
Bolajak musiqa o'qituvchilarining kasbiy kompetentsiyalarini rivojlantirish omillari

KASBGA YO'NALTIRISH VA PSIXOLOGIK XIZMAT

- 80 **N.A.Karimova**
Biologiya darslarida o'quvchilarni kasbga yo'naltirishning nazariy tahlili
- 84 **R.B.Yarmatov**
Bo'lajak tarix o'qituvchilarining kasbiy metodik tayyorgarligida kompetentlik modelining ahamiyati
- 88 **S.S.Yarashev**
O'zbekiston harbiy oliygohlarida ofitserlarning uzluksiz texnologik kompetentligini rivojlantirish
- 92 **A.G.Ibragimov, I.T.Mexmonov**
O'quvchilarni kasbga yo'naltirishda innovatsion boshqaruv faoliyatining tashkiliy xususiyatlari
- 97 **M.E.Jumayev, Z.A.Artikbayeva, G.T.Tanganmuratova**
Umumkasbiy fanlarni o'rganish jarayonida bo'lajak mutaxassisning tafakkur madaniyatini muvaffaqiyatli rivojlantirish

ХОРИЖИЙ ТА'ЛИМ

- 101 **A.A.Ismailov**
O'quvchilar yutuqlarini baholash milliy tizimini joriy etishda xorijiy tajribalar (Hindiston va Vetnam misolida)
- 101 **H.Файзуллаева**
Комплексный подход к образованию в целях устойчивого развития

BIOLOGIYADAN LABORATORIYA MASHG'ULOTLARIDA TALABALARNING MUSTAQIL ISHLARINI TASHKIL ETISHDA AXBOROT RESURLARDAN FOYDALANISH METODIKASI

M.N.IBODOVA,

NavDPI "Biologiya" kafedrası
dotsenti v.b. p.f.f.d (PhD)

Ushbu maqolada talabalarning laboratoriya mashg'ulotlari mustaqil ishlari tashkil etishda innovatsion texnologiyalariga muvofiqlashtirilgan intellektual ta'lim tizimi imkoniyatlaridan keng miqyosda foydalanish kabi dolzarb muammolariga doir fikrlar bayon qilingan. Mazkur laboratoriya mashg'ulotlarida mustaqil ishlari tashkil etish bevosita biologiya fanlari darslarida foydalanish asosida muhokama etilgan.

Tayanch so'z va iboralar: didaktik, mikropreparat, morfologik, multimedia, gipermatn, gipermedial, intellektual, motivatsion, emotsional, ijodiy fikrlash.

This article discusses topical issues in the system of continuous education, such as the widespread use of the capabilities of the intellectual education system, adapted to innovative technologies, methods for organizing student laboratory classes. The organization of these laboratory classes was discussed based on their use in the lessons of biological sciences.

Key words: didactic, micropreparation, morphological, multimedia, hypertext, hypermedial, intellectual, motivational, emotional, creative thinking.

В данной статье рассматриваются актуальные вопросы в системе непрерывного образования, такие как широкое использование возможностей интеллектуальной системы образования, адаптированной к инновационным технологиям, методы организации лабораторных занятий студентов. Обсуждалась организация этих лабораторных занятий исходя из их использования на уроках биологических наук.

Ключевые слова: дидактический, микропрепарат, морфологический, мультимедиа, гипертекст, гипермедиа, интеллектуальное, мотивационное, эмоциональное, творческое мышление.

Laboratoriya mashg'ulotlarining mazmuni mashg'ulotlar davomida amalga oshiriladigan maqsad va vazifalar, xususan sistematika, morfologik va anatomik tuzilishiga oid ma'lumotlarni bilish bilan belgilanadi. Mashg'ulotlar davomida o'quvchilar ma'ruza darslarida o'zlashtirgan nazariy bilimlarini mustahkamlaydi, amaliy ko'nikma va malakaga ega bo'ladi.

Laboratoriya mashg'ulotining maqsadi talabaning mashg'ulot davomida bajaradigan individual ishini natijasiga bog'liq holda birinchi mashg'ulotdan oqib kelgan belgilanishi va uni barcha mashg'ulotlarda tatbiq etish lozim. Laboratoriya mashg'ulotlarida talabalar oldiga qo'yilgan maqsadni amalga oshirilishini doimo nazorat qilib borilishi zarur.

Laboratoriya mashg'ulotlarida quyidagi didaktik tamoyillarga amal qilinadi:

- laboratoriya mashg'ulotlarini rejalashtirish va o'tkazish;
- laboratoriya mashg'ulotlarining maqsadini aniq belgilab olish;
- talabalarda fan va ishlab chiqarish bo'yicha bilimlarni chuqurlashtirish imkoniyatlariga qiziqish uyg'otish;
- talabaga natijani mustaqil qo'lga kiritish imkoniyatini yaratish;
- talabani nazariy jihatdan tayyorlash.

Laboratoriya mashg'ulotlarida mavzu mazmuniga bog'liq holda ta'limiy, tarbiyaviy va rivojlantiruvchi maqsadlar belgilab olinadi. Mashg'ulotlar ning ta'limiy maqsadi talabaning mashg'ulot davomida mavzuga muvofiq egallagan bilim, ko'nikma va malakalari bilan belgilanadi.

Biologiyadan laboratoriya mashg'ulotlarining tarbiyaviy maqsadi talabalarda umuminsoniy fazilatlar: mehnatsevarlik, vatanparvarlik, o'z yurti tabiati, hayvonot dunyosiga nisbatan mehr muxabbat va mehr – shavqat hissini uyg'otishga yo'naltirilgan bo'ladi. Psixologlarning fikricha, har qanday shaxsiy fazilatlarni bitta dars davomida yuzaga chiqarish juda qiyin masala. Shu sababdan kadrlar tayyorlash borasidagi davlatimiz siyosati ham insonni intellektual va ma'naviy-axloqiy jihatdan tarbiyalash bilan uzviy bog'liq bo'lgan uzluksiz ta'lim tizimi orqali barkamol shaxs – fuqaroni shakllantirishga qaratilgan.

Laboratoriya mashg'ulotlarining tarbiyaviy maqsadi ta'limiy maqsadlar bilan uzviy bog'liq bo'lib, talabalarga ma'naviy-axloqiy, vatanparvarlik, estetik, ekologik, iqtisodiy, mehnat, gigienik, baynalminal tarbiya berishdan iborat. Mashg'ulotning tarbiyaviy maqsadi mavzu mazmunidan kelib chiqadi. Masalan, lansetnikning tuzilishini o'rganishning didaktik maqsadi talabalarda barcha xordalilarning kelib chiqishining umumiyliги to'g'risidagi dunyoqarashni shakllantirish bo'lsa, mavzuning tarbiyaviy maqsadi lansetnik tuzilishini o'rganish davomida ularda mehnat, estetik, gigienik, ekologik tarbiya berishdan iborat.

Laboratoriya mashg'ulotlarida rivojlantiruvchi maqsad talabalarining individual miqdoriy va sifatiy o'zgarishlarini rejalashtirishni nazarda tutadi. Rivojlantiruvchi maqsad talaba shaxsining individual xususiyatlaridan kelib chiqib, uning intellektual, motivatsion, emotsional, o'z-o'zini boshqarish, mantiqiy va ijodiy fikrlash, irodasini chiniqtirish kabi sifat o'zgarishlarni nazarda tutadi. Rivojlantiruvchi maqsadlarni quyidagicha ifodalash mumkin:

- ijodiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish;
- aqliy sifatlar (mustaqillik, moslanuvchanlik, tadbirkorlik)ni shakllantirish;
- bilish jarayonlari (diqqat, tasavvur, xotira)ni rivojlantirish;
- fikrlash ko'nikmalari (tahlil qilish, sintez, aniqlashtirish, tizimlashtirish)ni rivojlantirish;

– bilish ko‘nikmalari (fikrlab savol berish, muammoni shakllantirish, gipotezalarni ilgari surish, xulosa yasash, bilimlarni qo‘llash)ni shakllantirish;

– o‘quv mehnati ko‘nikma va malakalari (darslik bilan ishlash, ma‘lumotnomadan kerakli materialni topish, reja tuzish, matndagi asosiy fikrni topish, qo‘yilgan savollarga javob berish)ni shakllantirish;

– bilimlarni amaliyotda qo‘llash ko‘nikmalari (o‘z faoliyatini rejalashtirish, asbob va jihozlarni qo‘llash, o‘z faoliyatini nazorat qilish va baholash, hisoblash va h. k.)ni rivojlantirish. Laboratoriya mashg‘ulotlari ta‘lim muassasalarida biologiya fanlarini o‘qitishning asosini tashkil etadi. O‘quv jarayoniga laboratoriya mashg‘ulotlarini faol tashkil etishga yordam beradigan, o‘quvchini faol bilim olishini rag‘batlantiradigan texnologiyalarni joriy etish bugungi kunning eng dolzarb muammolaridan biri hisoblanadi. Biologiya fanining o‘quv dasturiga laboratoriya mashg‘ulotlarini kiritishdan maqsad o‘zlashtirilgan bilimlarni mustahkamlash, ularni amaliyotga qo‘llash orqali talabalarning amaliy va o‘quv ko‘nikmalarini tarkib toptirishdan iborat. Laboratoriya mashg‘ulotlari o‘quv jarayoni shakllaridan biri sifatida ta‘limni tarbiya bilan nazariyani amaliyot bilan bog‘lash funksiyalarini bajaradi. Laboratoriya mashg‘ulotlarida talabalar mustaqil ish bajaradi yoki tajriba o‘tkazadi. Ilmiy-texnika taraqqiyoti sharoitida laboratoriya ishlari o‘quvchiga nazariy bilimlarni qo‘llash mexanizmini chuqur va ko‘rgazmali o‘rganish imkonini beradi. Laboratoriya mashg‘ulotlari talabada tadqiqot o‘tkazish ko‘nikmalarini shakllantiradi, fan va texnikaga ijodiy yondashishni ta‘minlaydi, tajribaning umumiy metodikasini egallashga imkon beradi.

Biologiyadan laboratoriya mashg‘ulotlari oldiga qo‘yilgan maqsad va vazifalar ularning tashkiliy shakllari, metodlari, vositalarini o‘zaro bog‘liq holda joriy etishni taqozo etadi. Laboratoriya mashg‘ulotlarining samarasi ham qo‘yilgan maqsadning aniqligi, vazifalarni to‘g‘ri va izchil belgilanishi, o‘qitish vositalari resursini to‘g‘ri tanlanishi bilan bog‘liq.

O‘zlashtirish lozim bo‘lgan bilimlar hajmi tobora ortib borayotgan hozirgi davr o‘quvchilarni faol mustaqil bilim olishga imkon beradigan, ularni vaqtini tejab, mehnat samarasini oshiradigan vositalar o‘quv jarayoniga kiritilmagan.

Talabalarning mustaqil faol mehnatiga asoslangan laboratoriya mashg‘ulotlarida tabiiy biologik ob‘ektlar, ya‘ni tirik yoki fiksatsiya qilingan hayvonlarning kolleksiyalari, quruq va ho‘l preparatlari, mikropreparatlari beqiyos katta ahamiyatga ega. Tabiiy ob‘ektlarni kuzatish va tajribalar orqali o‘rganish talabalarda motivatsiyani kuchaytiradi, shaxsiy emotsional holatini faollashtiradi, ularning turli muammoli vaziyatlarni mustaqil hal etishlariga imkon yaratadi. O‘rganiladigan biologik ob‘ektga oid muammoli vaziyatlarni shakllantirish va mustaqil hal etish talabalarining tadqiqotchilik ko‘nikma va malakalarini rivojlantirishga va ularni kasbga yo‘naltirishga yordam beradi.

Oliy ta'limda biologiyadan laboratoriya mashg'ulotlari mazmuni, maqsadi va vazifalari o'zaro mushtarak holda talabalarning individual ishlarini faol tashkil etishga asoslanmog'i, mashg'ulotlar talabalarning o'z-o'zini nazorat qilish, xolis baholay olish ko'nikma va malakalarini shakllantirishga yo'naltirilmog'i lozim. Ana shu maqsadni amalga oshirish uchun laboratoriya mashg'ulotlarida har bir talabaning mustaqil ishlashini ta'minlaydigan, ular faoliyati va bilimini uzluksiz o'z-o'zini nazorat qilib borishga imkon beradigan, talabani vaqtini tejaydigan, mashg'ulot samarasini oshiradigan o'quv-metodik ta'minotni yaratish talab etiladi.

Biologiyadan laboratoriya mashg'ulotlarini tashkil etishda intellektual ta'lim tizimining imkoniyatlari amaliy jihatdan cheklanmagan. Bilimlarni mustahkamlash uchun talabalar bilan suhbat tashkil etish, ularning o'z bilimlarini baholashi va uni etalon bilan taqqoslash, o'quvchilar faoliyatining tahlili, so'zlab berish, to'plangan ma'lumotlarni minglab o'quvchilarga yetkazish (ommaviy ta'lim), gipermatn ko'rinishidagi mashg'ulotlarni tashkil etish, ma'lumotlarning ta'minot manbaini belgilash va boshqalar – bularning hammasi intellektual ta'lim vositalari bilan bog'liq muammolarni hal etadi.

Gipermatnli yondashuvning oddiy matndan farqi laboratoriya mashg'uloti elementlarini chiziqli ketma – ketlikda ko'p darajali aloqalar asosida taqdim etilishidan iborat. Ta'lim jarayonini loyihalashda axborotlarni multimedia va gipermatn asosida birlashtirilishi ta'limning yangi turi – gipermedial ta'limni shakllanishiga olib keladi.

Biologiyadan laboratoriya mashg'ulotlarida ko'rgazmali vosita sifatida o'quv matnlari asosiy o'rinni egallaydi. Shu bois, talabalarga uyga vazifa sifatida keyingi mashg'ulot mazmuniga oid bilimlarni o'quv matnlari asosida o'zlashtirib kelish topshiriladi. O'quv matnlari ayni vaqtda ta'limning yangi vositalari (elektron darsliklar, videofilmlar, audio-darslar, audio va vide okasetalar, videodisk va boshqa axborot texnologiyalari) orqali ham ifodalanishi mumkin.

Darslik va o'quv qo'llanmalar laboratoriya mashg'ulotini tashkil etishning didaktik vositalari bo'lib, talabalarning mustaqil bilim olishi uchun asosiy manba hisoblanadi. Laboratoriya mashg'ulotiga tayyorlanish jarayonida talabalar darslik va o'quv qo'llanmalari bilan ishlashlari uchun alohida topshiriqlar belgilanadi. O'quv adabiyotlari darslikdan kelgusi laboratoriya mashg'ulotiga tayyorlanib kelish uchun o'quvchilarga vazifalar beriladi. O'quv adabiyotlari laboratoriya mashg'uloti davomida mavzu bo'yicha materiallar bilan tanishish uchun zarur bo'ladi.

Biologiya fanidan talabalarning mustaqil ishlarini tashkil etishda axborot resurslaridan foydalanishning o'ziga xos usullari mavjud bo'lib, elektron ta'lim muhitida o'z-o'zini rivojlantirish, faoliyat natijalarini to'g'ri tashhishtash, baholash, ularni to'g'rilash imkonini beradi. Shunday qilib biologiyadan laboratoriya

mashg'ulotlarining maqsadlarini belgilashda quyidagilarga e'tibor berish zarur:

- maqsad aniq belgilangan bo'lishi;
- laboratoriya mashg'uloti sharoitini hisobga olgan holda maqsadga aniq erishishni ta'minlanishi;
- maqsad o'qituvchi imkoniyatlari, talabalarning bilimi, ko'nikmalari, ya'ni tayyorgarlik darajasini hisobga olgan holda real qo'yilishi.

Laboratoriya mashg'ulotlarining samarali tashkil etishda o'ziga xos didaktik va metodik jihatlariga e'tibor beriladi. Pedagogikaga oid adabiyotlarga asoslanib mashg'ulotlarni o'tkazishning quyidagi didaktik tamoyillarini belgilash mumkin:

- laboratoriya mashg'ulotlarini rejalashtirish va o'tkazish;
- laboratoriya mashg'ulotlarining maqsadini aniq belgilash;
- talabalarda nazariy va amaliy chuqur bilim olishga qiziqish uyg'otish;
- natijani talabaning o'zi mustaqil ravishda qo'lga kiritish imkoniyatini ta'minlash;
- talabalarni nazariy jihatdan tayyorlash;
- mashg'ulotlar mavzu bo'yicha talabalar bilimlarni mustahkamlash bilan birga ularni tarbiyalash manbai bo'lishi.

Biologiyadan laboratoriya mashg'ulotlari bo'yicha ishlab chiqilgan elektron resursda, dunyodagi fan sohasiga oid yangiliklar bilan tanishish, ularga oid turli ko'rgazmali tasvirlarni ko'rish, so'z bilan ifodalab bo'lmaydigan jarayonlarni izohlash, mustaqil ta'lim va tahsil olish imkoniyatlarini qamrab oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mirziyoyev Sh.M. Qonun ustivorligi va inson manfaatlarini ta'minlash-yurt taraqqiyoti va xalq faravonligining garovi. "O'zbekiston", 2017.
2. Yo'ldoshev J., Hasanov S. Pedagogik texnologiyalar. – T.: "Moliya-iqtisod" nashriyoti, 2009.
3. Ro'ziyeva D., Usmonboyeva M., Holiqova Z. Interfaol metodlar: mohiyati va qo'llanilishi / Met.qo'll. – T.: Nizomiy nomli DTPU, 2013